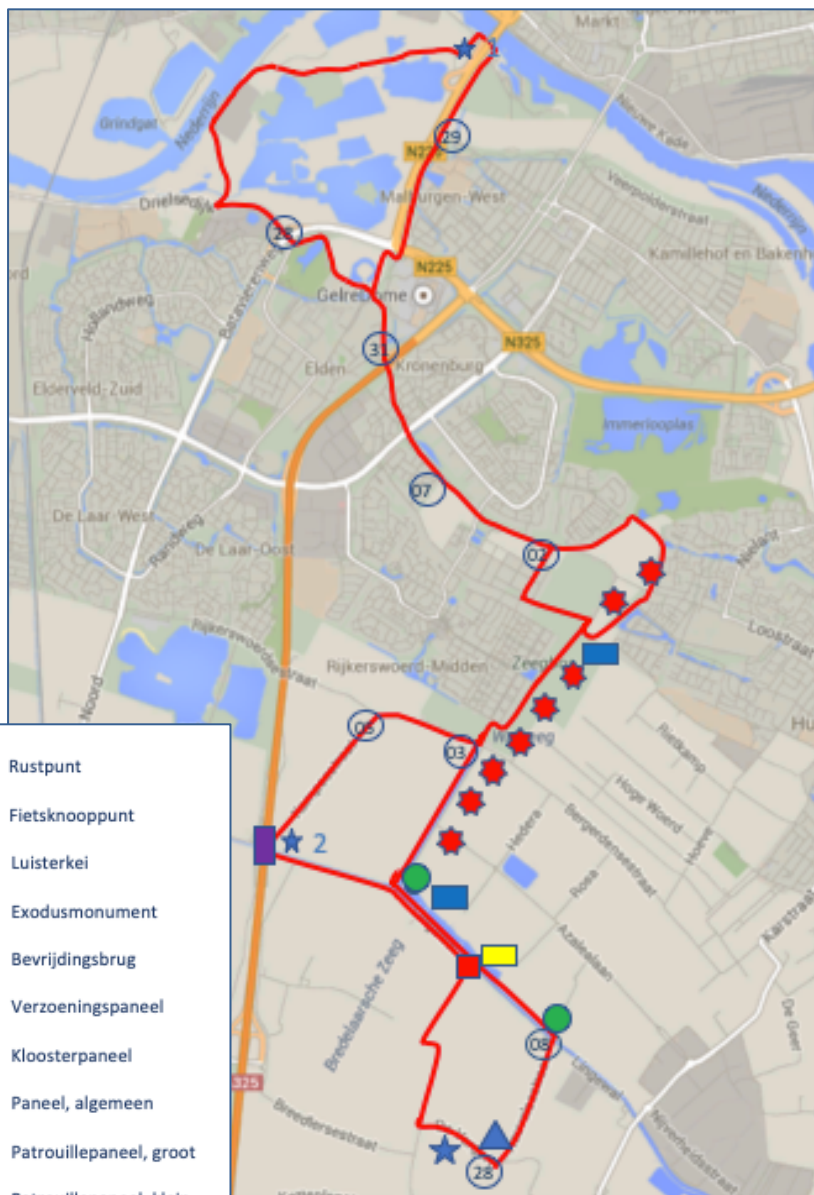

Exodus WO II-fietsroute

- R Rustpunt
- 04 Fietsknooppunt
- ▲ Luisterkei
- ★ Exodusmonument
- ◆ Bevrijdingsbrug
- Verzoeningspaneel
- Kloosterpaneel
- Paneel, algemeen
- Patrouillepaneel, groot
- ★ Patrouillepaneel, klein
- Schuttersput

www.exodushuis.nl

© Exoduscomité

Exodus WO II-fietsroute

Start: *Kapel van onze Lieve Vrouw van de Bloeiende Betuwe*

Heuvelsestraat 5, 6681 LG Bommel

Deze Kapel is na de Tweede Wereldoorlog gebouwd ter nagedachtenis aan de zware, bloedige strijd die in 1944 op en om De Heuvel geleverd werd tussen Duitsers en Geallieerden. De totstandkoming ervan was een initiatief van de toenmalige Bommelse kapelaan Gijs van der Voort, die in 2003 is overleden. Tot eind zestiger jaren vond jaarlijks vanuit Bommel een processie naar de veldkapel plaats. Voor het pad staat een luisterkei, onderdeel van de Liberation Route.

- LA: Heuvelseweg volgen tot T-splitsing
- RD: over de Linge, daarna meteen
- LA: Frontlijnpad met schuttersputten, Verzoeningspaneel, Bevrijdingsbrug en moederpaneel in de bocht naar rechts
- RA: Patrouillepad-Zuid volgen tot fietsknooppunt 3
- RD: Patrouillepad Noord volgen tot einde bij informatiepaneel (Verkenningpatrouille-Recce Patrol),
- LA: Mooieweg op; deze weg volgen tot fietspad Eka Thoden van Velzenstraat (pas op: u ziet de achterkant van het bordje!); daar
- RA: fietspad volgen tot de Huissensedijk

De dijken, zowel die van Elden naar Huissen als de Malburgse Bandijk, werden in het najaar van 1944 door vluchtelingen intensief gebruikt als vluchtweg. Eerst vluchtten Eldenaren naar Huissen. Toen Huissen zelf frontstad werd, moesten alle mensen (opnieuw) vluchten. Velen gingen richting Arnhem, eerst via de Rijnbrug (nu: John Frostbrug). Toen die begin oktober '44 gebombardeerd was via De Praets.

LA: stadsboerderij De Korenmaat. Hier kunt u eventueel iets drinken

*In de periode van de grote Exodus in het najaar van 1944 bood ook boerderij **De Korenmaat** onderdak aan vluchtelingen. Soms sliepen er wel 80 mensen in de schuur en op de deel.*

Toen de oprichters van de stichting Exodus een aantal jaren geleden op de boerderij waren, liepen daar grote werkpaarden, sterk, krachtig en stug

doorgaand. Boer Tillemans, de voormalige eigenaar van de boerderij, vertelde dat dit soort paarden er al van oudsher zijn, dus ook tijdens de Tweede Wereldoorlog.

*Op dat moment werd besloten dat de **hoefijzers**, het **symbool van de kracht en vastberadenheid van de burgers**, het Exoduslogo zouden vormen.*

terug naar de dijk

- LA Huissensedijk richting Arnhem
- RD u passeert 2 viaducten; bij T splitsing
- LA over de snelweg A325 (snelweg Arnhem-Nijmegen); meteen daarna
- RA bocht naar links, u blijft op de dijk – aan uw rechterzijde ziet u stadion Gelredome, aan uw linkerkant het witte kerkje van Elden; op driesprong
- RA het rode fietspad (Kleidijkpad) nemen; bij T-splitsing
- RA rode fietspad (Hoefijzerpad) nemen, doorrijden over het viaduct 200m – u ziet het Gelredome aan uw rechterhand; na het viaduct
- LA: Eldensedijk volgen, u rijdt parallel aan de autoweg, links aanhouden over de ijzeren brug over de uiterwaarden heen. Aan het eind van die brug rechts aanhouden (niet LA het fietspad op!)
- LA: onder viaduct door; oorlogsmonument De Praets;

Monument De Praets

In september 1944 moesten alle burgers op last van de bezetter huis en haard verlaten. Veel mensen vluchtten via de diverse veerponten en de Arnhemse brug. Sinds 7 oktober 1944 was de brug echter niet meer te gebruiken als gevolg van beschadigingen. De veerponten waren rond 20 oktober ook nauwelijks meer te gebruiken. De Praets in Meinerswijk bood toen nog een mogelijkheid om naar de overkant van de Rijn te varen. Op 21 oktober 1944 staan op De Praets in Arnhem/Elden honderden vluchtelingen te wachten om overgezet te worden. Die dag zijn er geen overzetsdiensten van de

Duitsers. Drie Huissenaren vinden in de buurt van de steenfabriek een bootje, waarmee zij hun gezinnen over de Rijn zetten. Daarna helpen ze andere vluchtelingen over te steken. Tijdens de laatste overtocht kantelt hun zwaar beladen boot en verdrinken zij voor de ogen van de familie. Er is nooit meer iets tastbaars van hen teruggevonden.

Dit monument 'Wij gedenken de vlucht', ter nagedachtenis van deze drie mannen, is onthuld op 12 juni 2010.

na het monument

- LA: Meginhardweg volgen, na 400m langs de slagboom
- RD: u passeert na 1700m een oude steenfabriek
- RD: na nog 900m komt u op de Drielsedijk; hier
- LA: Drielsedijk volgen, na 1,5 km ziet u aan uw linkerhand het Hoefijzer, een gracht die gegraven is rond een fort dat inmiddels verdwenen is, aan uw rechterhand Wiel bij Het Zwaantje; bij 4-sprong
- RD: Huissensedijk volgen; bij T-splitsing
- LA: nog steeds Huissensedijk, u rijdt weer over de A325 heen, na het viaduct
- RA: ook hier heet het Huissensedijk; bij Y-splitsing linkerpoot aanhouden; bij de eerste afslag
- RA: naar beneden. U rijdt langs boerderij 'Groot Holthuysen'

In de boerderij was in de Tweede Wereldoorlog een Duitse commandopost gevestigd.

na de boerderij

RA: Parkdreef; uitrijden tot eind, schuin rechts oversteken

RD: Exoduspad op (daar staat niet onmiddellijk een naambordje, u ziet wel een paneel aan uw rechterhand); pad maakt een haakse bocht naar rechts; bij T-splitsing

De naam 'Exoduspad' herinnert aan de mensen die vanuit Arnhem-Zuid en Elden eerst naar Huissen vluchtten. Toen alle mensen uit Huissen moesten evacueren, moesten ook alle Eldenaren en Arnhemmers via de paden en dijken weer vluchten voor het geweld.

LA: steeds rechtdoor rijden, pad maakt een bocht naar rechts; na 200m

LA: fietspad door het Zeegbos (200m); daarna

RA: Rijkerswoerdsestraat op. *Aan uw linkerhand ziet u een houten brug, de Verkennersbrug*; tweede afslag

LA: Kampsestraat; deze weg uitrijden tot eind; daar ziet u aan uw linkerhand monument 'De Vleugel' met de Irish Guardsbrug.

Exodusmonument 'De Vleugel'.

Het monument stelt een 7 meter hoge stalen vleugel voor die schuin boven de omgewoelde aarde uitsteekt.

Het is een metafoor voor diegenen die zich nog niet hebben bevrijd van de oorlog.

Het mentaal loskomen van het geweld van oorlog is een langdurig proces.

Onverwerkte pijn en ellende zijn een handicap, maken 'vleugellam'. Het streven naar verlossing van oorlogspijn geldt voor zowel militair als burger.

Dit monument is ook een ode aan hen die als oorlogsvluchteling in ons midden verblijven en voor veteranen die op vredesmissie zijn geweest.

Het monument is op 14 maart 2014 onder grote belangstelling onthuld.

Gelijk met het monument werd ook een gedenkplaat onthuld door de man die als jongen in 1945 tekeningen gemaakt heeft van zijn herinneringen aan de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog, Evert Stunnenberg. Een aantal van deze tekeningen kunt u zien op de gedenkplaat.

scherpe bocht

LA: Lingewal; 2^e afslag

RA: Airbornepad volgen; aan het eind van dit pad

LA: Vergert volgen; na 200m ziet u aan uw rechterhand het Exodusmonument dat de contouren van een Sherman tank symboliseert.

LA: Heuvelsestraat - Kapel

Einde van de tocht

(totale afstand: 27,3 km)

De Sherman tank

Het in cortenstaal uitgevoerde monument heeft twee gezichten. De ene kant toont de hardheid van de strijd die woedde in de periode september-oktober 1944, op de andere kant staat de Marigold als symbool voor de burger afgebeeld met een tekst die tot nadenken stemt.

**RIVIERENGEBIED
HERDENKT**

75 JAAR VRIJHEID